

(/)

🏠 (/) > Diverse (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Kampen for retsstaten

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/mytens-porte>)

Kampen for retsstaten

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 3410

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/kampen-for-retsstaten)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/kampen-for-retsstaten](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/kampen-for-retsstaten)) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [http://www.historie-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/kampen-for-retsstaten)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/kampen-for-retsstaten](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/kampen-for-retsstaten)) **in**

([http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/kampen-for-retsstaten&title=)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/kampen-for-retsstaten&title=](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/kampen-for-retsstaten&title=))

Preben Wilhjelm

Kampen for retsstaten. Samfundets fundamentale værdier under pres

Lindhardt og Ringhof 2018. 176 sider. 199,95 kr.

Retssikkerhedens frie fald?

Af Preben Etwil

Preben Wilhjelm's seneste bog handler om kampen for retsgarantier, dvs. for opbygning af demokratiske institutioner, for afskaffelsen af censur, for indførelse af forsamlings- og foreningsfrihed, men først og fremmest for etablering af garantier for den enkelte borger imod overgreb fra statsmagten.

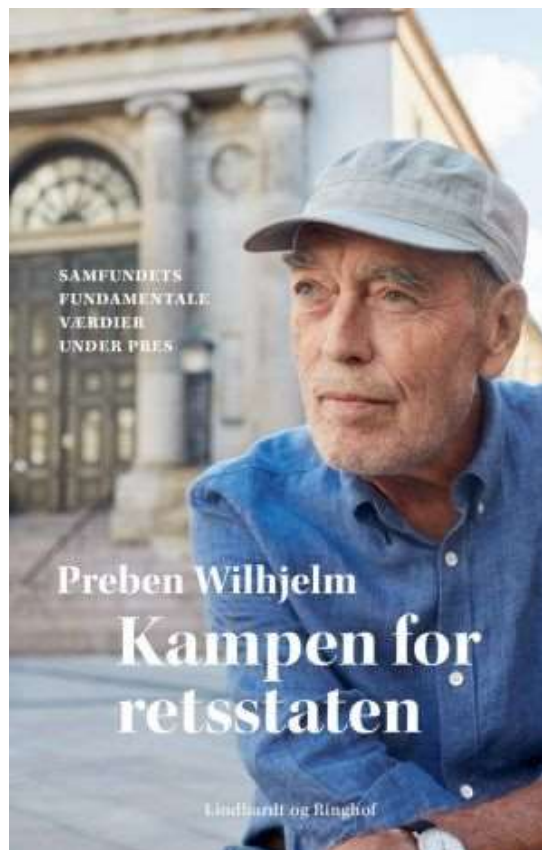
Disse principper blev som løfteparagrafer indfriet med Grundloven af 1849, men der gik hele 70 år, og tre store kommissionsarbejder, inden at den i Grundloven lovede retsbeskyttelse også kunne udmøntes i en retsplejelov i 1919. Der er tale om den retsplejelov, der sikrer magtens tredeling, og hvordan konflikter mellem borger og stat skal håndteres. Det er også retsplejeloven, der fastslår, at domstolen består af to parter med en dommer i midten. Dette var en kæmpe nyorientering af procesformen, da man med retsreformen gik fra det inkvisitoriske princip, hvor dommeren også var anklager, til det akkusatoriske princip, hvor dommeren alene er den neutrale opmand. Retsplejeloven satte også rammer for, hvad politiet måtte og ikke måtte i deres bestræbelserne på at opklare ulovligheder. Politiets magtmidler som fx ransagning, anholdelser og især frihedsberøvelse er også nøje fastlagt i retsplejelovgivningen. Et andet knæsat princip der kom på plads, var det forhold, at en forsvarer ikke har pligt til at være objektiv, mens anklageren har, ja, i princippet til også at fremføre alt hvad der taler til tiltaltes uskyld.

Vejen til denne lov var undertiden kendetegnet af en til tider forbitret politisk og dramatisk kamp. For Rigsdagens daværende tokammersystem åbnede utallige muligheder for benspænd fra Højremindretallet. Kompromisser var nødvendige for at komme frem til en retsplejereform: "Det blev ikke så flot, som flertallet ønskede, men dog en reform, man kunne være bekendt" (p.12).

Preben Wilhjelm har virkelig gravet dybt i de historiske kilder, og fundet de retspolitiske debatter fra dengang frem – bredt og velfunderet, men får alligevel fremstillet de forskellige problemstillinger så læsbare, at en lægmand kan følge med fra først til sidst.

Bogen er dog ikke kun historie, da Preben Wilhjelm har fulgt den 100-årige retsplejelov til dørs – helt op til vores dage. Her er kritikken faktisk ret hård. Wilhjelm mener, at tidens politikere på lange stræk efterhånden må have glemt (bevidst eller ubevidst), hvad grundidéerne med retsprincipperne overhovedet er. Politikerne er, efter Wilhjelm's opfattelse, tilbøjelige til at overse, at i et retssamfund, er ingen skyldige før end de er dømt, og at der er markant forskel på, om man kun er sigtet eller at man er dømt skyldig. For nutidens ledende politikere, er det eet fedt, om man er sigtet eller dømt. Politikernes "retsfølelse" tilskriver, at man i begge tilfælde skal bures inde – også selvom den første kategori endnu ikke er dømt, og i princippet kan være uskyldig.

Wilhjelm har derfor klart den opfattelse, at flertallet af nutidens politikere har været ofre for et retskulturelt forfald, som skyldes uvidenhed og ligegyldighed over for retsstatens grundlæggende principper. Påstanden er, at dagens politikere ikke, som retsplejelovens fædre, har kendt til behovet af beskyttelse mod overgreb fra statens side. De forstår simpelthen ikke, at alle mennesker i princippet utilsigtet kan risikere at blive udsat for overgreb, uberettiget fængsel eller anholdelser. Man har kun syn for dem, som man i forvejen ikke kan lide.

Stort set på alle konkrete områder er der siden 1919 sket et skred i retssikkerhedsbestemmelserne – eller i udøvelsen af praksis af loven. I stedet for at håndhæve loven, som den blev givet i 1919, har politikerne mest af alt set sit snit til at ophæve nogle af de retsgarantier, der var givet borgerne dengang.

Det var meget vigtigt for de oprindelige fædre af retsreformen at sikre domstolenes demokratiske islæt i form af anvendelse af lægdommere i retssagerne. Det gjaldt både nævninge og domsmænd. Den politiske kamp handlede både om, hvem der kunne blive udnævnt som nævninge/domsmænd og om hvilke opgaver og beføjelser, de skulle tildeles. Grundloven fastslår, at alle politiske sager behandles som nævningesager, men: "der findes så vidt vides ikke ét eksempel i de forløbne 100 år, hvor bestemmelsen har haft betydning. Det var næppe, hvad Retsplejelovens fædre havde forventet" (p.81). Oprindeligt var det nævningene, der uden indblanding fra de juridiske dommere, suverænt bestemte skyldsspørgsmålet. Dette blev ændret i 2006, hvor skyldsspørgsmålet nu blev et fællesanliggende mellem de juridiske dommere og nævningene. Til gengæld er der ikke blevet ændret ved domsmandsinstitutionen: "Medvirken af lægdommere i meget betydeligt omfang har vi i stedet i form af domsmænd, som deltager i praktisk taget alle straffesager, hvis der ikke på forhånd er aflagt fuld tilståelse" (p. 91).

Wilhelm påpeger at 1919-retsreformens krav til anholdelser er blevet slækket i en uhørt grad, da vægten er gået fra beskyttelse af borgeren mod systemovergreb til myndighedernes krav om at isolere borgeren fra det omgivende samfund. I den oprindelige retsreform fremgår det klart: "at anholdelser udelukkende skal have det formål at sikre den pågældendes tilstedeværelse, når man vil stille ham for retten med henblik på fængsling eller afgørelse på stedet" (p. 97). Disse anholdelsesbestemmelser stod i retsplejeloven helt frem til 1978, hvor de blev justeret til den faktisk udførte praksis omkring anholdelser, der absolut lå langt fra den fædrene lovtekst: "Hvis vi sammenligner den nuværende situation med de oprindelige forudsætninger og hensigter, er der tale om et betydeligt skred: Anholdelser skulle almindeligvis ske efter dommerkendelse. Denne bestemmelse blev fuldstændig undergravet og til sidst opgivet, sådan at beslutningen om anholdelse nu helt og holdent ligger hos politiet" (p. 104).

Især systemets udbredte anvendelse af varetægtsfængsling påkalder sig Preben Wilhelms vrede og forargelse. Det strider efter hans menig grundlæggende med intensionerne i Retsplejeloven af 1919. Her ser man fra myndighedernes side helt bort fra, at vi her taler om personer, der endnu ikke er dømt. Et grundlæggende retsprincip tilskriver, at ingen er skyldige før end der foreligger en dom. Derfor bliver varetægtsfængsling og dets varighed genstand for en hård kritik. Især når man som Wilhelm påpeger, at mere end en tredjedel af alle varetægtsfængslede enten bliver frifundet, modtager en straf mindre end den afsonede varetægtsperiode, eller dømt for andet end det, der begrundede varetægtsfængslingen: "Det mest principielle skred i opfattelsen af, hvad der kan retfærdiggøre frihedsberøvelse uden dom, er dog indførelsen i 1935 og udvidelsen i 1987 af den fjerde fængslingsgrund: "hensynet til retshåndhævelsen"" (p. 138). Her fik man i retspolitisk forstand indført en diffus gummiparagraf, der i høj grad er præget af tidens svingende retspolitiske luner.

I bogen falder der afslutningsvis en del knubbede ord om anvendelsen af isolationsfængsling, og især om det omfang som det er taget i Danmark. Efter Preben Wilhelms overbevisning kan man på det nærmeste sammenligne isolationsfængsel med tortur. Noget som retsplejelovens fædre var inderligt imod, da mange af dem havde prøvet det på egen krop.

Bogen kan læses som en idehistorisk redegørelse for, hvordan vi fik en yderst demokratisk retsplejelov og hvad der sidenhen skete, men også som en dagsaktuel og spydig retspolitisk kommentar til det tiltagende skred og principløshed i dansk retspolitik. Med disse ord skal bogen absolut anbefales til historikere, men også til unge mennesker, der ønsker at gøre politisk karriere.

[Historie-online.dk, den 1. januar 2019]